

OCTAVIAN PALER, AVENTURI SOLITARE – AN EUROPEAN IN AMERICA

Lucia-Luminița Ciucă, PhD Student, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: A promoter of the diary form, framed, according to Tzvetan Todorov's terminology, between the allegorist and the philosopher traveller, Octavian Paler accomplishes, with the help of the travelogues, a thorough analysis of the civilisation, culture and mythology of the space he visits, remaking both the road to self-knowledge and that to the knowledge and acknowledgement of the national and European identity. Thus, Jurnalul American [The American Diary], included in the volume Aventuri solitare [Solitary Adventures] together with two other diarist writings, Jurnal la mare [Seaside Diary] and Contrajurnal la mare [Seaside Counter-diary], describes the contact with the radical alterity of the New World, from the perspective of a representative of "the olden Europe", manifesting his opposition towards the pragmatic spirit, the direct style of communication and the demythologization of values in the American civilisation. The author admits, starting with the foreword, that he has brought stereotypical images with him, which he will confront, anticipating the subjectivity of his own interpretations. One may observe the presence of two different "Palers": one "almost indifferent to the exterior", meditative, contemplative, away from both time and space, and another, "a retractile and lucid intellectual, paying attention to people, hours, dimensions, names, prices, objects, and, of course, even more attention to behavioural patterns and ideas".

In this context, the present paper aims to identify the traits of the man and the European Octavian Paler in his temporary attempt at adjusting to the American space.

Keywords: travelogue, stereotyping, identity, Europe, America

I. Repere teoretice

Identitatea este un concept polimorf, care se regăsește atât în abordările științifice, cât și în cunoștințele obișnuite, fiind un concept dificil de înțeles, din cauza multidisciplinarității sale și, în același timp, din cauza raporturilor dialectice care stau la baza relațiilor conceptuale cu care poate fi asociat.

Indiferent de abordare, o constantă se impune: "caracterul «paradoxal» al identității. De la afirmația lui Heraclit, conform căruia nu te poți scălda de două ori în același râu, la aforismul lui Rimbaud: „Eu este un altul”, formule care subliniază faptul că identitatea se construiește prin confruntarea dintre același și altul, dintre similitudine și alteritate, sunt nenumărate" (Ferréol 2005: 328).

Identitatea este văzută ca un proces în desfășurare și ca un raport mereu dinamic între polul *idem* și polul *ipse* – conform terminologiei propuse de Paul Ricoeur în studiul *Soi-même comme un autre*. Polul *idem* este caracterizat prin muabilitate în timp, iar *ipse* ne deschide spre schimbare, spre diferit. Din această perspectivă, ipostazele pluriidentitare ale sinelui se află în strânsă legătură cu alteritatea, deoarece în afirmarea eului este nevoie de o raportare constantă la celălalt. "Această structurare prin alteritate se află, desigur, în centrul interacțiunii verbale, acolo unde eu îl instituie pe tu și reciproc: atunci când spun tu, înțeleg că tu ești capabil să te desemnezi pe tine însuși drept eu" (Ricoeur, 1993: 92). O formulare analoagă găsim și la Emile Benveniste, pentru care " instalarea subiectivității în limbaj este cea care creează categoria persoanei" (Ferréol, 2005: 328). Reciprocitatea din cadrul relației nu este decât una din formele necesare luării în considerare a alterității în construirea identității persoanei, mai general putem spune că alteritatea este în același timp condiție și instrument al dinamicii identitare.

Raportul dialectic dintre același și celălalt interferează cu raportul similar între individul „singular” și colectivitate. Pe de o parte, identitatea se bazează pe o afirmare a eului, pe o individualitate care-l face pe fiecare om „unic”, diferit de ceilalți.

În strânsă legătura cu identitatea dar în relație de antonimie este termenul „alteritate” care pare a desemna o calitate sau o esență a „celuilalt”. Pe de altă parte însă „celălalt” desemnează lucruri foarte diferite: pe omul celălalt, pe aproapele nostru, pe Celălalt. De aceea scriem Celălalt cu majusculă pentru a desemna o poziție, un loc în cadrul unei structuri. În filozofie și antropologie însă, „alteritatea” este utilizată mai mult pentru a desemna un sentiment, o influență, un regim : există ceilalți, care sunt diferiți ; sunt eu oare semenul lor ?

Tema alterității a devenit o obsesie în Europa de astăzi, ca răspuns la ascensiunea curentelor xenofobe în lumea occidentală. (Baudrillard, 2002: 5)

Această obsesie a dat naștere la numeroase opere literare. Jocul care există, încă de la Platon, între Același și Celălalt ca genuri ale Ființei (Sofistul, Tiamaios) apare la Moderni ca joc între „eu” și „non-eu”. Este posibil ca textele consacrate astăzi altului (l'autre) – fie el străin, imigrant sau marginal – să fie un fel de travaliu de regenerare în fața unei componente care, în altul, ar fi dispărut sau e pe cale de dispariție. Putem numi această componentă așa cum a numit-o J.Baudrillard, alteritate radială. Pentru a spune lucrurile în mod simplu, în fiecare altul există Celălalt, ceea ce nu este eu, ceea ce este diferit de mine, dar pe care-l pot înțelege, chiar asimila – și există, de asemenea, o alteritate radicală, inasimilabilă, incomprehensibilă și chiar inimaginabilă. Iar gândirea occidentală nu încetează să-l ia pe altul drept Celălalt, să-l reducă pe altul la Celălalt. A-l reduce pe altul la Celălalt e o tentație cu atât mai dificil de evitat, cu cât alteritatea radicală constituie mereu o provocare și cu cât e mai hărăzită astfel reducerii și uitării în analiză, în memorie, în istorie.

O condiție pentru cunoașterea alterității este călătoria în acest sens Tzvetan Todorov face în studiul său *Noi și ceilalți*, o clasificare a călătoriilor, începând cu secolul al XIX-lea. El identifică astfel călătorul asimilator, profitor, turistul, călătoria impersonală, asimilatul, exotul, alegoristul, dezabuzatul și călătorul filosof. (Todorov, 1995: 45)

Conform acestei clasificări, Octavian Paler ar putea fi încadrat între călătorul de tip alegorist și călătorul-filozof, adică între călătorul care „ia străinul ca metaforă critică, el călătorește „metaforic”. Nu se află niciodată cu totul în țară străină, ci rămâne în raport cu propria sa cultură, dar într-un raport critic. Altfel spus, cealaltă țară îi servește de alegorie, de figură, pentru a emite o judecată, pentru a lua o distanță față de propria sa teritorialitate. Este, așadar, într-o anumită măsură, un călător inteligent, dar care nu se descentrează cu adevărat. El rămâne centrat pe propria sa cultură, nu-ți pierde rădăcinile, nu se exilează nici măcar mintal, ci scoate din asta o mare complexitate” și o categorie oarecum ideală, un ideal-tip, un universalist, prin destinație; „ceea ce-l interesează este diferența în universalitate, în principiu el nu este etnocentric. Scopul său este verificarea varietății, a diferențierii infinite a valorilor, a culturilor și tentativa de conciliere într-o viziune universală a lucrurilor.”(Todorov, 1995: 45)

II.

În galeria lucrărilor ce consemnează experiența trăită subiectiv, imediat și direct, scrierile lui Paler ocupă un loc important deoarece cu ajutorul jurnalelor de călătorie, el face o analiză amănunțită din punct de vedere al civilizației, culturii și mitologiei spațiului vizitat, recompunând drumul atât spre cunoașterea de sine cât și spre conașterea și recunoașterea identității naționale și europene. Octavian Paler este un scriitor pentru care călătoriile sunt doar un pretext de meditație profundă asupra existenței actuale și trecute. Indiferent de specia sau de formula literară pe care o adoptă, fie ea jurnal de călătorie: *Drumuri prin memorie*, *Caminante*, *Aventuri solitare*, dezabateri, polemică, corespondență, memorialistică: *Mitologii subiective*, *Scrisori imaginare*, *Viața ca o coridă*, scrierile sale au o trăsătură comună, aceea

de a pune accentul pe căutarea sinelui prin „memoriile interioare”, confesiuni și meditații. Marin Sorescu consideră că în scrierile lui, Octavian Paler, dovedește „o reală capacitate de a teoretiza, de a depista problemele, de a le despica.” (Sorescu, 1985: 24) Aceeași idee este remarcată și de Adriana Lătărețu care afirma: „Întreaga operă a lui Octavian Paler poate fi considerată un jurnal perpetuu care dă la iveală cititorului personalitatea scriitorului animat de dorința de a se cunoaște pe sine în profunzime.” (Lătărețu, 2008)

Aventuri solitare cuprinde trei trepte ale discursului de tip diaristic, fiind alcătuită practic din trei cărți autonome: un *Jurnal la mare*, unde solitudinea protagonistului e maximă; un *Contrajurnal la mare*, în care o croazieră a scriitorilor pe Marea Neagră și Marea Egee deschide contemplația solitară spre „aventura” unei călătorii nu lipsite de pitoresc și învățăminte; în fine, un mai amplu *Jurnal american*, surprinde contactul cu alteritatea radicală a Lumii Noi din perspectiva celui care face parte din „bătrâna Europă”.

Jurnalul american prezintă vizita făcută de Octavian Paler și doi colegi literați, Ana Blandiana și Petre Mihai Băcanu, timp de câteva săptămâni, la manifestările Romfest din LosAngels, în America. Textul se deschide cu un cuvânt introductiv în care autorul își afirma dificultatea în percepția lumii celei noi explorate deoarece nu cunoaște limba engleză și „lipsa mea desăvârșit de spirit practic pe care, printr-o chimie misterioasă a complexelor, am transformat-o în orgoliu nu era de natură să-mi facă simpatică mentalitatea pragmatică de la baza «reușitelor» americane.” (Paler, 1996: 187) Își avertizează cititorii că ceea ce urmează este propria interpretare la ceea ce este de fapt America și că a plecat din start cu câteva prejudecăți care-l vor urmări până la final, judecând totul pe baza unor stereoptii deja formate, afirmând: „Unele s-au risipit pe măsură ce m-am lovit de realitățile din «Lumea Nouă». Altele, dimpotrivă, s-au complicat, poate. Și n-aș fi în stare să jur că nu mi-au influențat reacțiile. Unele s-au risipit pe măsură ce m-am lovit de realitățile din «Lumea Nouă». Altele, dimpotrivă, s-au complicat, poate. Și n-aș fi în stare să jur că nu mi-au influențat reacțiile” (Paler, 1996: 187-188) Își recunoaște și incompatibilitățile în ceea ce privește existența americană: „Sunt un sentimental, or în America sentimentele n-au cotă la bursă, sunt un idealist, or în America, dacă nu sunt sponsorizate și nu devin afacere, iluziile nu înseamnă nimic. Pe deasupra, eu nu cred în progres, cu excepția celui interior[...] Sunt prea demodat pentru «Lumea Nouă» și prea conservator. Intimidat, mereu, de cei care «se descurcă» sau «reuşesc» în orice condiții.” (Paler, 1996: 188) și eventualele afirmații hazardate: „America e forma cea mai civilizată a inculturii. Sau: America demonstrează că se poate regresa interior în plin progres științific și tehnologic.” (Paler, 1996: 188) Nu face parte, însă, dintre cei care au o atitudine clar conturată împotriva Americii pe care el o numește „americanofobie”. Recunoaște și prejudecățile europene, cu care în mod normal un european pleca la drum: „America, zice europeanul cărcotaș, a ajuns o supraputere care domină, militar și financiar, mapamondul, dar n-are distincție și rafinament. E prea frustă, prea grosolană în expansiunea ei. E viguroasă, tânără, dar n-are oboseala noastră subtilă. Nu se pricepe să se îmbrace cu gust, de aceea nu îndrăznește să judece critic moda franceză. Nu are destulă încredere în simțul ei estetic, de aceea se grăbește să admire tot ce se bucură de prestigiu cultural în Europa și să cumpere orice fals, mai reușit, semnat cu un nume celebru. Acest european căruia America nu-i place «din principiu» e enervat că America înhață toate premiile Nobel și bombăne că americanii sunt «cam fără stil» și «prea siguri de ei»” (Paler, 1996: 189) combatându-le printr-o serie de valori și merite ale americanilor cum sunt scriitorii Withman și Poe, „dreptul la fericire” din constituție și șansa oferită imigranților. Se situația undeva la mijloc. „Dar recunosc că nu-mi plac nici cei care se dau în vânt după tot ce e american sau vine din America. În aceeași măsură în care nu vreau să particip la o cruciadă a americanofobilor, nu m-aș putea alătura nici celor care admiră fără rezerve America și consideră că primejdia

„americanizării” Europei e o problemă falsă. Spunând asta, nu mă gândesc la faptul că America a luat, se pare, locul Romei antice, că «pax americana» tinde să fie o versiune modernă a vechii «pax romana»” (Paler, 1996: 190-191) Deși au un cult al valorilor, ceea ce în Europa a cam dispărut, totuși nu se poate vorbi despre tradiție originală pentru că fiecare nație conlocuitoare are specificul ei. Spre deosebire de pragmaticul american care este interesat de ban, europeanul filosofează „Esențial e câți dolari ai. Noi, în Europa, filosofăm pe marginea oricărui fleac. Avem o mare voluptate de a tăia firul în patru.” (Paler, 1996: 192) Dacă pe european îl caracterizează oginda care-l ajută să se întrebe cine e, ce rost are pe lume, ce vrea, ce așteaptă de la alții pe american îl caracterizează ecranul calculatorului care îl stimulează, din contră, să fugă de sine: în joc sau în depozite interminabile de informații.

Călătoria cu avionul este un bun prilej de analiză și meditație. De aceea înainte de a ajunge în America, pentru a putea înțelege cât mai bine noua destinație, încearcă să-și definească conceptul de Europa, unde începe și unde se finalizează, ce reprezintă de fapt. Pune în discuție relația Europei cu Spania și ajunge la concluzia că: „Europa se constituie din aluviunile unor istorii diferite. A Greciei antice, a Romei antice și a creștinismului. Și care «geografie»? Pe cât de unitar pare un continent cum e America de Nord, pe atât de pestriț e cel european.” (Paler, 1996: 201) și vorbește dezeuropeanizare și despre valorile europene care-și pierd constanța și se îndreaptă spre vecinătățile mai puternice, Asia și America.

Primul contact cu spațiul american se face din avion și are impresia că e vorba de o nouă planetă, un alt secol care-l uluiește: „Apoi, «balta» se transformă în «mare». O mare feerică, alcătuită din milioane de lumini care scânteiază. Mai bine de o jumătate de oră avionul planează peste ea. Ai senzația că sosești pe altă planetă. Sau într-un alt secol. Nu cred că e posibil un spectacol mai uluitor. Și chiar dacă l-ai mai văzut o dată, perplexitatea rămâne aceeași.” (Paler, 1996: 205)

Odată aterizat pe tărâmul american va consemna cu febrilitate atât plusurile cât și minusurile acestei noi lumi, dar își va contura indirect și propria identitate, mărturisindu-și atât temerile cât și reușitele. Periplul său deși pare că stă sub semnul hazardului și a plăcerii minunaților prieteni care-l găzduiesc, totuși cuprinde cele mai reprezentative orașe ale acestui nou continent.

Primirea se face în Los Angeles, de un grup oficial, însă refuză să se cazeze la hotelul lor, alegând casa doctorului Miron Costin, un nume parcă predestinat și cu valențe adânc înradăcinate în cultura românească. Diferențele sunt sesizate încă din prima dimineață când este uimit de liniștea ce stăpânește un oraș atât de populat ca L.A.: „Liniștea e egală, continuă, aceeași. Și deși despre Los Angeles se spune, ironic, că este "cel mai mare sat din lume", nu aud, ca în București, nici lătrături de câini, nici cântece de cocoși!” (Paler, 1996: 207) Amintirea Los Angeles-ului vizitat în vremea lui Ceaușescu îi revine în minte și-i trezește și vechile angoase: „În orice caz, Los Angeles mi-a rămas în amintire ca un oraș inaccesibil. Și nu din pricina "misterelor" lui, din pricina întinderii. Nicăieri n-am încercat o impresie atât de acută de oraș aberant, monstruos, fără limite perceptibile și, de aceea, cu neputință de cuprins mental[...] întinderea uriașă se transformă, pentru mine cel puțin, în sursă de angoasă.” (Paler, 1996: 208-209) Un alt element surprinzător este lipsa trotuarelor „Nu există trotuare pentru că nu există pietoni! În orice oraș din Europa, dacă te trezești dimineața, poți să ieși să vezi cum arată străzile, oamenii, magazinele și să te plimbi, căutându-ți repere ca să nu te rătăcești. Aici nimeni nu se plimbă. Și pentru cea mai mărunță cumpărătură trebuie să te sui, probabil, în mașină.” (Paler, 1996: 209) Toate acestea îi dau un sentiment de disconfort și îl determină să se întrebe dacă nu cumva a rămas un rural și este dominat de melancolia satului natal. Își dă singur răspunsul: „mi-ar fi greu să trăiesc acum într-un sat. Mi-ar lipsi zgomotul și o mie de alte lucruri cu care m-am obișnuit în București. Am devenit un citadin.” (Paler, 1996: 210)

dar consideră că „orașele mai mari ca Parisul sau Roma mi se par absurde, antiomane. Nu e vorba de vreo reacție împotriva civilizației urbane, ci de o senzație stresantă că mă pierd, că sunt «înghițit», că mă depersonalizez.” (Paler, 1996: 210) pentru că nu-l poate „gandi”.

Călătoria pe autostradă îi va demonta imaginea cu care venise formată din traficul românesc și din filmele americane: „Nu se aud, ca în filme, scrâșnete de frâne, nimeni nu-ți face semn dintr-o altă mașină că ești «un bou»” (Paler, 1996: 211)

Spațiile întinse din mijlocul orașului îi crează melancolia trecutului când se întâlnea cu prietenii lui în Cișmigiu și nu înțelege cum își pot menține relațiile de prietenii oamenii de aici, dar își raportează și propria trăire la acestea „Melancoliile mă fac să mă simt ca un dulău care are nevoie de lanț.” (Paler, 1996: 112) Și ora îi dă bătăi de cap pentru că nu se poate adapta la noul fus orar, făcând în permanență trimitere la ora de acasă.

Ceea ce-l surprinde în mod deosebit este o capelă vestită pe care o vizitează și care este o construcție atipică: „construită, parcă, pentru a demonstra că un loc de rugăciune nu e, neapărat, un refugiu, rupt de realitatea profană. Pereții sunt, de jur-împrejur, de sticlă. Acoperișul, de asemenea. Observi tot ce se întâmplă afară, cum se clatină frunzele eucaliptilor din parc, cum lucește iarba, cum zboară păsările. Dumnezeu e peste tot, nu numai în capelă, au vrut să sugereze constructorii. Și n-am văzut un lăcaș religios care să ilustreze atât de bine panteismul.” (Paler, 1996: 213) Nu-i displace, dar nu simte fiorul divin din cauza transparenței combinate cu elemente de tehnică precum camere, ecrane de proiecție, microfoane, de aceea afirmă: „Înțeleg nevoia de modernizare a religiei, dar est modus in rebus, vorba lui Horațiu.” constatând că aici „între Dumnezeu și credincioși, se interpune tehnologia” și că prin aceasta „barabrii din America au vrut să demonstreze «Romei», adică Europei, că ei sunt mai grozavi, mai «civilizați». Chiar mai tehnici. Cu bani, ei pot să cumpere, dacă vor, și parcele în Rai.” (Paler, 1996: 214) Tot acest „progres al formelor” denotă un „regres interior”. Momentul de interiorizare nu lipsește: „Între timp, m-am obișnuit să nu mă mai sperie — din pricina sensului infamant pe care i l-a dat ideologia comunistă — cuvântul «reacționar». Am admis, în sinea mea, că temperamental, afectiv, sunt un reacționar. Mă despart greu. Acasă, păstrez lucruri absolut inutile, în loc să le arunc, riscând să-mi umplu casa de «relicve». Mă leg de obiectele de care mă folosesc și, când trebuie să renunț la ele, parcă pierd o parte din mine.” (Paler, 1996: 215) Explică decadența americană cu ajutorul lui Baudelaire care afirma că decadența e proba supremă a civilizației și că sunt națiuni care încep prin decadență.

Curiozitatea aproape copilărească este să vadă Beverly Hills și doamna Speranța, gazda sa ospitalieră îi satisface moftul. Aici constată diferențele dintre străzile prăfuite bucureștene și paradisul imobiliar de aici: „Deprinși cu gropile și praful (sau noroaiele, în funcție de anotimp) din București, suntem victime ușoare ale snobilor care trăiesc, în Beverly Hills, într-un lux tihnit, care ia tot ce e bun din «patriarhal» și «urban». Practic, fiecare vilă are parcul ei. Gazonul e tuns ireproșabil, udat zilnic și strălucește de curățenie. Florile au culori luminoase, aproape tropicale. Nu auzi nici o larmă. Nu vezi nici un pieton.” (Paler, 1996: 217)

Al doilea oraș supus lupei atente a europeanului este San Francisco, unde merge împreună cu prietenul Dan Păun și soția sa. Legat de acesta, Paler observă că civilizația americană l-a „învățat” să nu se plângă chiar dacă o duce rău spre deosebire de noi românii în al căror „Stil e să ne vâlcărim ori să ne lăudăm”. Cu această ocazie și analistul devine analizat, Dan făcându-i o remarcă: „Orice scriitor are o caracteristică. La unii, cel mai plastic e verbul. La alții, substantivul. La dumneavoastră e adjectivul[...] Vă e greu să scăpați de subiectivism, presupun.” (Paler, 1996: 220).

San Francisco este construit pe șapte coline conform tradiției ca și Roma Antică, dar spre deosebire de aceasta, denivelările sunt sesizabile la orice pas în orașul despre care Paler afirmă că „are o distincție, o eleganță, care-l ajută să fie modern fără ostentație” (Paler, 1996: 222) Ceea ce-l uimește aici este faptul că americanii nu au aceeași aroganță ca europenii. Oricât de prost ai vorbi engleză, nu te privesc agasați, ci se străduiesc să înțeleagă ceea ce dorești spre deosebire de funcționarii francezi care te persiflează. Pentru ei nu are nicio importanță faptul că ești străin. Exceptând filmele, pe niciun canal nu se zărește o figură posomorâtă, o persoană prost dispusă sau abătută. „Volubilitatea agresiv voioasă le place americanilor, cum le plăcea grecilor antici tragedia”. (Paler, 1996: 223)

Întors la Los Angeles, trece printr-o experiență unică când face o excursie prin Valea Morții. E primul deșert pe care îl vizitează și contrastul între aglomerările urbane impozante și spațiile deșertice în care omul nu a putut interveni îi dă senzația de dezastre geologic și neputință a civilizației: „Lumina, violentă, are ceva funebru. Probabil, așa ar arăta lumea după un dezastru nuclear. Doctorul ne atrage atenția asupra unor pete albe de pe un platou. Ne vorbește despre «orașe stafii». Orașe întemeiate pe vremea febrei aurului și părăsite mai târziu. Nu mai locuiește nimeni în ele. Casele s-au ruinat, din cele mai multe n-au rămas decât temeliiile.” (Paler, 1996: 228) Deși el este un anticălător așa cum a declarat-o în numeroase rânduri, cazarea se face la un motel ce se numește Road Runner's (alergătoarea drumurilor), care este de fapt numele unei păsări foarte sociabile.

Senzația de timp imobil care se dilată îl stăpânește nu numai aici ci în întreaga sa ședere de aceea remarcă că existența se duce pe două cordoane: „Socotesc zilele de când am venit în America și descopăr, surprins, că n-a trecut nici o săptămână. Asta în «timpul obiectiv», cum îl numește Proust. În «timpul subiectiv», zilele s-au dilatat, iar excursia prin Valea Morții a căpătat ceva de «expediție colonială».” (Paler, 1996: 232) Vizitarea castelului lui Scotty, un căutător de aur, îi aduce în memorie castelul Elsinor și povestea lui Hamlet, care se înobilează aici.

Trecerea de la sălbăticie la civilizație se face brusc, barierele fiind anulate; în plin deșert întâlnesc un teren de golf, simbol al „visului american”. „Mă tem că, uneori, diferența dintre publicitate și deșert e doar o chestiune de zgomot. La prima vedere, solidaritatea umană, când lipsește, se rezolvă prin public relations.” (Paler, 1996: 237)

Următoarea întâlnire este cu Las Vegas-ul, un oraș la porțile căruia marile probleme ale umanității sau ale Americii se opresc. Hotelul i se pare o monstruoșitate, mai degrabă o piață zgomotoasă decât un simbol al luxului, unde însă spre deosebire de România eficiența este la ea acasă, primind bagajele fără prea mari bătăi de cap și relativ repede; pe bulevardul central din Las Vegas, unde se află, aproape unul lângă altul, cazinourile, nimeni nu-și mai aduce aminte de rănilor și de complexe lăsate de războiul din Vietnam, de înfometării din Somalia sau de căderea comunismului în Europa de Est. Aici, viața înseamnă o ruletă și întrebarea dacă pierzi sau câștigi. Octavian Paler ajunge la concluzia că Las Vegas este „o cocotă” care-și face clienții să treacă, amețiți, din „imperiu” în „imperiu”, o mitologie degradată, cu un singur zeu real, dolarul, un paradis artificial pe care americanii îl trăiesc încă de la aeroport, unde sunt instalate automate pentru jucătorii nerăbdători. Aici sentimentul identității dispare și viața devine doar un joc de noroc la mâna hazardului. „Într-un asemenea hotel, dispare aproape orice sentiment al identității. Biografia ta, obsesiile tale, problemele tale, mărunte sau mari, nu mai au nici o importanță.” (Paler, 1996: 238) „Cine suntem? De unde venim? Încotro ne îndreptăm? Întrebări fără importanță. Nu mai știm cine suntem. Am uitat de unde venim. Habar n-avem încotro ne îndreptăm. Nu contează decât zornăitul monedelor care cad în cutiile metalice.” (Paler, 1996: 244) Strada oferă un spectacol grotesc, totul fiind ostentativ și încărcat de artificialitate: se anunță ora erupției unui vulcan, o cascadă

în marime naturală este plasată în fața hotelului, „toți palmierii și florile, abundente, de la parter, care m-au uimit la sosire, dându-mi o senzație de basm exotic, sunt, de fapt, simulacre. Și "caii marini" din hol sunt din plastic. Poate și stâncile cascadei.”, este simulat un atac al praților, „Reclama nu-și poate permite aici să fie subtilă, rafinată. Trebuie să fie vehementă, șocantă, ieșită din comun, să nu poți s-o ignori.” (Paler, 1996: 239) La Palatul Cezarilor are parte de o altă surpriză, o multitudine de caopii ale unor statui celebre: Venus din Milo stă lângă Traian, vestita fântână a celor patru fluvii creată de Bemini pentru Piața Navona din Roma, Nero, David a lui Michelangelo, și mai multe săli ce reproduc mai multe epoci, dinastii și civilizații. Amestecul acesta bizar îl determină să exclame: „A trebuit, văd, să vin în America” pentru a mă reconcilia, într-un fel, cu «Casa poporului.»” (Paler, 1996: 241) Nici norocul nu ține cu el, încercă să joace la aparate dar pierde tot: „Era normal. În «țara tuturor posibilităților» multe lucruri sunt imposibile pentru mine.” (Paler, 1996: 243)

În notațiile din 31 august, Paler consemnează o nouă descoperire, că libertatea americană produce și multe bizarerii. În America s-a extins o manie numită „cultul victimei”, potrivit căreia multe soții se consideră victime ale soților, omul negru se consideră victima albului, homosexualii se consideră victimele heterosexualilor. Mania proceselor se observă în cele o sută de milioane de dosare depuse anual în fața instanțelor judecătorești americane. Codurile de vorbire, ajunse la modă în multe universități americane, au cerut înlocuirea cuvântului „chairman” (președinte) cu „chairperson”; termenul „handicapat” este înlocuit cu „om care are capacități diferite de ale altora”; portarii sunt numiți „gardieni de imobil”, iar măturătorii, „tehnicieni de suprafață”. S-a ajuns până la a interzice Alba-ca-Zapada pentru că are prea multă violență, iar în California cine este fumător își găsește foarte greu de lucru.

Călătoria spre New York îi produce noii revelații: „America e incomparabil mai unitară decât Europa. După aproape șase ore de zbor, între Los Angeles și New York, nimic esențial nu e «altfel», în afară de calitatea luminii. Nu ai senzația unei rupturi, cum se întâmplă dacă zbori, nici trei ore, de la Atena sau de la Ankara la Paris.” (Paler, 1996: 250) Apoi este tentat să afirme că New York-ul este o Romă locuită de barbari, unde cei din Lumea Veche descoperă mirați, descumpăniți, iritați, că istoria s-a răsucit și acești barbari tineri, viguroși, fără tradiții, „extraordinar de eficienți și nesuferit de puternici”, sunt mai „civilizați” din punct de vedere tehnic. Cu măiestrie, reușește să diferențieze „vechea Romă” de „noua Romă”. Roma antică a construit șosele pentru filosofii greci, și-a pus cohortele să apere marea filosofie greacă, apoi, învingătoare, s-a lăsat învinsă de învinși. America, însă, nu pare dispusă la așa ceva, fiind capabilă să cucerească fără să tragă un foc de armă. În timp ce Hollywood-ul valorează cât o armă, bătrâna Europă nu are cum să se apere decât cu vestigiile sale. Dacă nu va fi atentă, va sucomba înaintea „noii Rome”, civilizate și inculte, care reprezintă „forma cea mai civilizată a inculturii”, ceea ce o face primejdioasă. „Noua Romă” posedă cultul reușitei, precum și priceperea de a înlătura ceea ce este inutil. „Homo americanus” este educat de mic să fie eficient, pragmatic și să câștige bani; știe că orice repaus implică un risc. În fața acestor constatări își afirmă cu tărie originea: „Probabil, orgoliul meu de european, stânenit de temerea că oboselile Europei nu mai fac față dinamismului Americii, vrea o compensație.” (Paler, 1996: 251) dar și inapartenența: „În mine, însă, acest delir de piatră, beton și sticlă deșteaptă, culmea, regrete bucolice. La Los Angeles, nu ezitam să mă consider un citadin convins. Aici, încep să am unele dubii. Nu mai sunt sigur nici că mi-am păstrat o privire lucidă asupra mizeriilor de la noi. Dovadă că mă surprind, uneori, fiindu-mi dor de bârfele de-acasă!” (Paler, 1996: 252) Își duce revolta chiar mai departe, afirmând: „America e plină de maniaci. Maniaci ai puritanismului. Maniaci ai rock-ului. Maniaci ai «produselor naturale». Maniaci sexuali. Maniaci ai jogging-ului. Maniaci ai dietei. De maniaci ai gratuității, n-am auzit.” (Paler, 1996: 255) dar și că el nu aparține acestui loc: „Evident, nu e deloc plăcut să ai

continuu senzația că te învârti într-un timp de împrumut, care nu devine nici o clipă "al tău", dar aceasta face parte din condiția mea." (Paler, 1996: 256)

Și pentru a face cât mai clară opinia lui despre americani și civilizația lor, simte nevoia să facă o trecere în revistă a principalelor mituri americane: mitul progresului, eficienței, banului, încrederii, celebrității „ bunului civilizat” despre care spune că „ Nu există, în America, un minister al culturii, nu există retorică pe tema culturii, nu există nici vanitatea cu care europeanul se laudă că e «cult», nici disprețul cu care îl face pe altul «incult». Dorința americanului nu este de a se cultiva, ci de a părea contrariul «bunului sălbatec». Lipsa unui trecut propriu îl determină să preia tot ce se poate din trecutul altora[...] Există o întreagă industrie a simulacrelor și se cheltuiesc miliarde de dolari pentru reproduceri, cât mai fidele, puse uneori în valoare mai bine decât originalele din Europa.”, mitul reușitei „Credința în «succes» face această societate să prospere.”, al performanței, mitul forței „ «Noi suntem cei mai puternici». Dar nici acum americanii n-au uitat umiliția din Vietnam.” (Paler, 1996: 257)

Bostonul i se pare cel mai uman dintre orașele vizitate, urban în maniere și anglo-saxon în aspect. Totuși, este cam rece, cam auster pentru cineva care vine de la porțile Orientului, de o seriozitate britanică, ușor snob, ușor puritan. Cultura nu a fost înghițită de civilizație, existând mai multe librării și biblioteci, Opera, Muzeul de artă cu multe pânze celebre și „săli antice” putând rivaliza cu orice muzeu din lume. Cel frapează, însă chiar de la început este multitudinea steagurilor americane. Gasește singur explicația. Fiind un stat hibrid în care conlocuiesc oameni de diverse nații care-și pastrează specificul, este nevoie de ceva „ superior” care să le ofere acel sens comun. „Peste acest strat originar a apărut altul, comun tuturor populațiilor amestecate în acest imens creuzet care este America. Peste acest strat originar a apărut altul, comun tuturor populațiilor amestecate în acest imens creuzet care este America.” (Paler, 1996: 261) Confirmarea i se oferă atunci când începe războiul din golf și toți, indiferent de nație, reacționează ca unul singur: „Atunci m-am convins că patriotismul american nu-i o vorbă goală. Diferențele între irlandezi, italieni, portoricani etc, dispăruseră. Cu toții deveniseră «americani». (Paler, 1996: 262)

Sângele său european îl face să se simtă, în Boston, cel mai confortabil în cartierul italian, chiar dacă aici se zvonește ca ar fi mafioți. „ Oriunde intri și dai peste doi italieni se cunoaște. Încăperea se umple de trâncăneala lor amețitoare. Sunt volubili, simpatici, și de unde să știu eu care e mafiot? Nici nu mă interesează. Mă declar mulțumit că hoții, tâlharii, criminalii nu îndrăznesc să-și facă meseria în cartierul italian.” (Paler, 1996: 263)

Ultima oprire o face la Silver Spring lângă Washington. Aici participă la câteva petreceri românești care i se par nereușite în încercarea de a recompune dorul de casă deși dintre toate comunitățile cele românești sunt cele mai dezbinată: „La masă se servesc, bineînțeles, mititei și chiftele. Petru românii exilați, a mânca mititei și chiftele e, probabil, o formă de patriotism. Pentru mine, mititeii și chiftelele reprezintă, strict, un aliment cu care îmi potolesc (nu cum aș vrea eu) foamea[...] Mă deranjează să văd cum e traficatul dorul.”(Paler, 1996: 274-275), constată împărțirea acestei mari capitale în două categorii distincte: funcționarii care locuiesc în cartiere satelit și care vin regulat dimineața la serviciu și cei care alcătuiesc viața de noapte și din cauza cărora, noaptea străzile sunt pustii.

Își rezervă un mic răgaz de analiză între Europa și America, înainte de a pleca: „ Mai precis, nu cumva «reușita» americană e un «remediu», nu un «scop»? în fond, multe s-ar explica prin nevoia de echilibru. Faptul că n-are trecut a determinat America să pună accent pe viitor. Energia ei nu era absorbită, ca a europenilor, de amintiri. Și trebuia cheltuită cumva. Așa se face, poate, că, deși are în urmă doar câteva secole, America și-a făurit un «vis american». Pe când noi... Care e visul europeanului? Există, oare, unul anume? Nu cred.

Cândva, în Lumea Veche, au fost niște argonauți care au căutat «lâna de aur.» (Paler, 1996: 282)

Ajuns la aeroport, își concluzionează și propriile trăiri la sfârștul experienței Americane: „Pot să spun, convins că nu greșesc, doar că nu mi-ar plăcea să locuiesc în America. Într-un fel, aici m-am simțit mai străin, decât în alte părți, în ciuda marii toleranțe a Americii față de străini și a norocului de a fi întâlnit niște prieteni de excepție[...] America e făcută pentru alt fel de oameni decât mine sau, mai exact, eu nu sunt bun pentru America[...]Poate, tot ce am reușit aici a fost să-mi văd sub o lupă enormă defectele. Din pricina lor, cu siguranță, sunt tentat să zic, parafrazând celebrul Timeo Danaos et dona ferentes, mă tem de civilizația americană cu atât mai mult cu cât e mai prosperă. Am auzit, adesea, zicându-se: «America este viitorul». Eu, unul, aș dori ca America să rămână în America, iar Europa să rămână «lume veche». Nici n-ar avea farmec o Europă în care melancoliile și trecutul să-și piardă valoarea.” (Paler, 1996: 298-299)

În concluzie, prin acest jurnal, Octavian Paler include în notația zilnică o „disonanță afectivă și colectivă între el și americani.”

BIBLIOGRAPHY:

- Andreescu, Liviu, „America în clișee”, în *Contrapunct*, 7, nr.8, 1999.
- Alexandrescu, Sorin, *Identitate în ruptură*, Colecția Studii Românești, Editura Univers, București, 2000.
- Baudrillard, Jean, Guillaume, Marc, *Figuri ale alterității*, Editura Paralela 45, București, 2002.
- Ciucă, Lucia-Luminița, *Octavian Paler, Caminante – A Journey from Europe to Maya*, The Proceedings of the International Conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue, Volume no. 2, 2014, pp. 525-526, Târgu Mureș.
- Cristea-Enache, Daniel, *Convorbiri cu Octavian Paler*, București, Corint, 2007.
- Ferréol, Gilles, Guy, Jacques (Coord.), *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Editura Polirom, București, 2005.
- Lătărețu, Adriana, *Octavian Paler – Aventuri solitare*, articol disponibil la adresa: http://www.centrul-cultural-pitesti.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=1226:eseu&catid=156:revista-arges-aprilie-2008&Itemid=112, consultat la data de 15.04.2015.
- Paler, Octavian, *Aventuri solitare. Două jurnale și un contrajurnal*, Albatros, București, 1996.
- Ricoeur, Paul, *Soi- meme comme un autre*, Paris, Seuil, 1993.
- Savitescu, Ionel, „Octavian Paler, Aventuri solitare”, în *Ateneu*, 34, nr.1, 1997.
- Simion, Eugen, *Genurile biograficului*, vol. I, II, Editura Fundația Națională Pentru Știință și Artă, București, 2008.
- Sorescu, Marin, *Ușor cu pianul pe scări*, Editura Cartea românească, București, 1985.
- Todorov, Tzvetan, *Cucerirea Americii. Problema celuilalt*, traducere Magda Jeanrenaud, Editura Institutul European, Iași, 1994.
- Todorov, Tzvetan, *Noi și ceilalți*, Editura Univers, București, 1995.
- Voicu-Alexandrescu, Ileana, *Octavian Paler – Mitopoetica eseului*, Editura Alfa, Iași, 2011.